

правовий, допоміжний характер і покликані забезпечити демократичний характер організації та проведення виборів і референдумів, а індивідуальні форми мають своїм завданням створити умови для реалізації належного кожному виборцю конституційного права обирати. Подальший розвиток вітчизняного виборчого права й виборчого законодавства потребує теоретичного осмислення змісту колективних та індивідуальних прав виборців, правових форм їх реалізації, що сприятиме розвитку й удосконаленню конституційно-правового статусу виборців в Україні.

Бібліографічні посилання

1. Виборче право України: навч. посіб. / за ред. В. Ф. Погорілка, М. І. Ставнічук. – К.: Парламентське вид-во, 2003. – 383 с.
2. Матейкович М. С. Субъективные избирательные права граждан в системе прав и свобод личности / М. С. Матейкович // Права человека и гражданина. – Тюмень, 2003. – 286 с.
3. Коментар Закону України «Про вибори народних депутатів України» / за заг. ред. А.І. Мартинюка. – К.: Юридична думка, 2006. – 704 с.
4. Рабинович П. М., Хавронюк М. І. Права людини і громадянина / П. М Рабинович., М. І. Хавронюк: навч. посіб. – К.: Атіка, 2004. – 464 с.

УДК [342.5:35.08](477)

О. В. Забродіна

Дніпропетровський національний університет ім. Олеся Гончара

БЮРОКРАТІЯ ЧИ БЮРОКРАТИЗМ? ОСОБЛИВОСТІ НАЦІОНАЛЬНОГО ХАРАКТЕРУ[©]

У даній статті розглянуто й проаналізовано поняття бюрократії та бюрократизму, їх схожість та відмінності, вплив на формування державного апарату в Україні.

Ключові слова: бюрократизм, бюрократія, суспільство, держава, державний апарат, державна служба, управлінська спільнота, виконавча влада, бюрократична організація.

В данной статье автором рассмотрены и проанализированы понятия бюрократии и бюрократизма, их сходства и отличия, а также влияние на формирование государственного аппарата в Украине.

Ключевые слова: бюрократизм, бюрократия, общество, государство, государственный аппарат, государственная служба, управленческое сообщество, исполнительная власть, бюрократическая организация.

The concept of bureaucracy and bureaucratism were considered and by author in this article. It was also analysed similarity and differences of influence is on forming of state machine in Ukraine.

Key words: bureaucracy, bureaucratism, society, state, state mashine, government service, administrative association, executive power, bureaucratic organization.

Проблема бюрократії та бюрократизму в Україні є не достатньо вивченою, та такою, що підлягає детальному аналізу. Основні проблемні питання вищезазначених явищ були об'єктом дослідження таких відомих науковців як Проданик В.М., Саприкін А.Г., Горбатенко В.П., Шемшученко Ю.С., Бабкіна В.Д.

При написанні вказаної статті автор поставив наступні завдання:

- визначення поняття «бюрократизм»;
- з'ясування сутності поняття «бюрократія»;
- встановлення відмінності явищ бюрократизму та бюрократії на теренах України;
- визначення ступеня впливу поняття бюрократія на формування управлінського апарату в державній службі.

Більшість людей у світі вважає, що бюрократія – це зло, негативне явище. При цьому чітко визначити поняття бюрократії зможуть небагато. Ще ж менше людей розуміє, що явище бюрократії у державі є необхідною умовою розвитку цієї держави у цілому. При цьому часто поняття бюрократії та бюрократизму ототожнюються, у зв'язку із чим й виникають певні непорозуміння та відповідно складаються невірні представлення.

Що ж собою являє бюрократія та чим вона відрізняється від бюрократизму?

Термін «бюрократія» (від франц. «канцелярія» та грец. «влада») – це одна з форм здійснення владних повноважень в суспільстві, важливий елемент механізму та соціального регулювання. Феномен бюрократії був досліджений на початку ХХ ст. М. Вебером, в концепції якого саме це

поняття набуло позитивного значення. Саме М. Вебером було визначено, що бюрократія – «природна» та обов'язкова форма будь-якої соціальної організації. [3, с. 15]

Однак при цьому необхідно пам'ятати, що бюрократія - складне соціальне явище. Її роль у демократичному суспільстві неоднозначна. Бюрократія несе в собі загрозу демократичній структурі та тим політичним діячам, які керують нею У той же час могутня та незалежна бюрократія необхідна для запобігання політичній корупції та для збереження самих демократичних процедур.

Таким чином, напрошується висновок, що лише у дійсно демократичній та правовій державі бюрократія має своє первинне значення, а в усіх інших, зокрема, і в Україні ми маємо явище безпросвітнього бюрократизму.

Відповідно до ст. 1 Конституції України Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава. Однак як не гірко це констатувати останнім часом бюрократизм в Україні набуває загрозливих темпів.

Варто розрізняти радикальну і консервативну бюрократію.

У чому відмінність? Вони різняться за цілями, методами і наслідками діяльності.

Радикальна бюрократія необхідна державі, вона фактично є «класичною» бюрократією. Без радикальних і професійних фахівців державі не обійтися. Апарат цієї бюрократії ефективно керує реформаторськими процесами, генерує конструктивні ідеї, реалізація яких забезпечує розвиток держави. Представники реформаторського апарату завжди в пошуку нового. Вони — активні прихильники радикальних змін. [1, с. 25]

Консервативна бюрократія представляє собою прийняття командних рішень, економічно необгрунтованих і фінансово не забезпечених. Консерватори формують звичку до штампів і стереотипів, неприйняття новизни і неприйняття таланту. Їх у апараті управління, як правило, — більшість.

Останнім часом в Україні з'явилося достатньо нове явище, яке іменується бюрократизм господарювання. Він являє собою сукупність специфічних засобів управління, реалізація яких негативно позначається на результатах діяльності. Специфіка бюрократичного управління полягає в тому, що воно породжує формалізм і кар'єризм, диктат і пасивність, некомпетентність і безпринципність, кабінетний стиль роботи й адміністративно-командні методи. Бюрократизм господарювання придушує ініціативу, породжує протекціонізм і свавілля, хабарництво, інтриги і тяганину, і, як наслідок, байдужість до людей.

Варто розрізняти соціально-економічні, управлінські і правові, політико-ідеологічні умови бюрократизму.

Соціально-економічними умовами бюрократизму є монополізм в економіці і виробництві; ретельне регламентування й адміністрування в економічних і виробничих відносинах; гострі проблеми економічного розвитку країни; недостатнє задоволення матеріальних і соціальних потреб громадян; неефективна система заробітної плати; порушення принципів соціальної справедливості.

Управлінські і правові умови бюрократизму породжують некомпетентність і безвідповідальність апарату управління, недосконалість процесу добору і призначення кадрів, відсутність обліку наслідків управління, неефективність правового захисту суб'єктів господарювання від бюрократичного тиску і правових засобів у викоріненні причин і умов бюрократизму господарювання. [1, с.30]

Політико-ідеологічні умови бюрократизму включають консерватизм і догматизм у моральній сфері; нерозвиненість політичної опозиції і демократичних принципів; низьку освіченість і просвіту громадян; відсутність інтелектуальної ініціативи щодо боротьби з причинами й умовами бюрократизму.

Бюрократизм фактично вже проникнув до правової системи і став її складовою частиною. Бюрократизована правова система пристосована для потреб правлячого кола осіб й успішно охороняє їх.

Що за феномен — бюрократизм права? На думку науковців правовий бюрократизм включає правову диктатуру апарату управління, неконструктивну правотворчість і неефективне законодавство, консерватизм юридичної науки, формує у громадян психологію пасивності.

Бюрократизм господарювання формують бюрократизм апарату управління і, зокрема, бюрократизм права. Основою останнього є недосконале право, яке й створює джерела й умови формування бюрократизму, закріплює пільги і привілеї апарату управління, захищає корпоративні інтереси правлячої еліти. Нестабільне законодавство є правовим джерелом становлення і розвитку бюрократичної системи у всіх сферах діяльності України. Недосконале і неефективне право дає апаратові управління можливість чинити господарське свавілля.

Відповідно суб'єктові господарювання важко реалізувати свої конструктивні задуми. На кожному кроці підприємцеві чиняться бюрократичні перешкоди. Вони постають перед ним у вигляді правових заборон і обмежень. Це сковує ініціативу й обмежує самостійність підприємця, перешкоджає розвитку ринкових відносин.

Апарат управління, у свою чергу, неспроможний добровільно відмовитися від влади, власності та привілеїв, які гарантовані йому правом. Бюрократична система повільно і впевнено реалізує власну програму, руйнує реформування країни, перетворює процеси творення в міф.

Таким чином, виходячи з вищенаведеного можна зробити висновок про те, що бюрократизм має негативне значення як дестабілізуючий суспільно-небезпечний ефект, що виникає в процесі функціонування бюрократичної організації.

Як зазначає В.М. Проданик, в політичній площині бюрократизм означає – надмірне розростання і безвідповідальність виконавчої влади; в

соціальної – відчуження влади від народу; в організаційній – підміну змісту роботи формою; в морально-психологічній – деформацію ціннісних орієнтацій у носіїв бюрократичної свідомості. [1, с. 45]

В бюрократизованій державі апарат управління перетворюється на самостійну силу, з власними корпоративними інтересами, яких він досягає, використовуючи своє становище розпорядника. Бюрократизм є глибинним спотворенням державного управління, оскільки останнє повинне забезпечити публічний інтерес.

Таким чином, бюрократія виступає як управлінська спільнота, система управління, чиновництво, організована робота якого дозволяє підвищити ефективність управлінської діяльності, а бюрократизм – як задоволення відомчих інтересів всупереч інтересам суспільства, зневага до змісту справи заради дотримання формальностей.

Погоджуючись з думкою науковців, зокрема й Проданика В.М., до засобів подолання і протидії бюрократизму державного апарату можна віднести: ретельно сплановану, стабільну, прозору та відкриту економічну та соціальну політику; імплементацію технологій державного менеджменту та політичних мереж у практику взаємодії державного управління та політичного керівництва; співпрацю між владними структурами, громадськими інституціями, засобами масової інформації; удосконалення правової системи з підвищенням виконавчої дисципліни та законності; боротьба з корупцією, подолання правового нігілізму, зростання ролі науки в організації державного управління, розширення застосування сучасних інформаційних технологій.

Бібліографічні посилання:

1. Общая и прикладная политология : Учебн. пособ. // Под общ. ред. В. И. Жукова, Б. И. Краснова. - М. : МГСУ; Изд-во "Союз", 1997. – 992 с.
2. Саприкін А. Г. Бюрократія // Політологічний енциклопедичний словник / Упоряд. В. П. Горбатенко; За ред. Ю. С.Шемшученка, В. Д. Бабкіна, В. П.Гортенка. – 2-е вид., доп. і перероб. – К.: Генеза, 2004. – 736с.
3. Глумачний словник української мови / За ред. В.С.Калашника. – Х.: Прапор. 2002. – 992 с.